

ideovej minulosti, keď ideme z nej čerpať pre náš súčasný boj za víťazstvo socializmu. Jeho ideologovia a ich nasledovníci stali sa bojovými reprezentantmi tej časti slovenskej buržoázie, ktorá sa po hoku českého finančného kapitálu zúčastňovala na vykorisťovaní pracujúceho ľudu, stali sa nepriateľmi pokroku v slovenskom i československom živote. A ak niektorí — najmä z mladšej generácie hlasitov — zostali naozaj verní ľudu (myslím najmä na krásny vzor lekára Dr. Ivana Hálka), zostali verní len preto, že si stali do radov bojovníkov robotníckej triedy, lebo si uvedomili, že výlučne pokračovu je jedine ideológia robotníckej triedy.

TEODOR MÜNZ

FILOZOFICKÁ TVORBA SLOVENSKÝCH TEOLOGOV

Chcel by som povedať niekoľko kritických poznámok na adresu filozofickej tvorby slovenských teologov. Táto téma je však dosť obsiahla a keby sme ju chceli vyčerpať celú, vyžiadala by si zvláštnu prednášku a potom diskusiu, čo si tu pre krátkosť času nemôžeme dovoliť. Preto sa obmedzím len na posúdenie dvoch prác dvoch autorov. Sú to *Prvé slovenské dejiny filozofie* od Dr. S. Osuského a *Hranice poznania* od Dr. A. Spesza.

Obe diela vyšly za tzv. Slovenského štátu a už týmto je povedané veľmi mnoho. Filozofia bola vtedy ozaj ancillou — slúžkou — teologie, slúžila vtedajšiemu klérofašizmu na podporu jeho snáh, t. j. zaistiť si moc nad ľuďom, pričom mu výbornou oporou bol idealistický svetonázor, šírený práve touto filozofiou. Vtedy panovaly u nás iné názory na filozofiu, jej problematika, vývoj a zástoj v celkovej našej životnej štruktúre, než panujú dnes. V *Dejinách filozofie* Dr. Osuského sa tieto náhľady pekne zrkadlia. Možno im vyčítať niekoľko chýb.

„Úlohou dejín filozofie je, ako hovorí autor, podať sústavy filozofov geneticky a pragmaticky, ako sa ony priebehom časov vyvíjaly, a to buď všeobecne alebo v jednotlivých odvetviach.“ Tejto smernice sa autor aj drží: podáva rozvoj, resp. sled filozofických myšlienok, ako za sebou nasledovali, ale nič viac. No pýtame sa: Je filozofická myšlienka a jej vývoj do seba uzavretý, autonómny celok, ktorý sa plne vysvetľuje len sebou samým a ničím iným? Netvorí filozofiu človek, ktorý žije v určitom sociálnom ovzduší, plnom najrozmanitejších prúdov a snažení a nemá toto všetko vplyv aj na jeho filozofickú tvorbu? Ináč povedané, dá sa úplne pochopiť filozofia toho-ktorého autora, prípadne historickej epochy bez toho, že by sme prihliadali k celému kontextu podmienok, v ktorých vznikala? Isteže nie. Áno, filozofia má špecifické zákonitosti svojho vývinu, no nakoľko platí dialektický zákon súvisu všetkého so všetkým, súvisel aj jej vývin s vývinom životných podmienok a životnej problematiky spoločnosti, v ktorej sa tá-ktorá filozofia zrodila. Maly teda na ňu vplyv aj hospodárske podmienky, v ktorých spoločnosť žila, triedne príslušstvo jej tvorcov, náboženské a iné ideologické náhľady príslušnej triedy atď. Je samozrejme, že na ňu pôsobila aj doterajšia filozofická tradícia a vlastná, vnútorná filozofická problematika, ktorá sa svojou neúprosnou logikou rozvíja ďalej ako všetko iné. No podávať len ju samu nestačí. A preto ak chceme ktorúkoľvek historickú myšlienku plne pochopiť,

nesmieme podávať len jej vnútornú dynamiku, ale aj vonkajšiu, ktorá sa vôbec nesmie zanedbať.

Dejiny filozofie Dr. Osuského trpia týmto nedostatkom. V nich filozofické myšlienky tvoria ako by hrebeň pohoria, ale samo pohorie aj s okolitou krajinou tu chýbajú. Nevidíme vysvetlenia hlbších súvislostí medzi názormi jednotlivcov a celých škôl, historických epoch, často nevieme pochopiť, prečo v tej dobe panovaly tie myšlienky, a nie iné, prečo súčasne v tom spoločenskom útvare panovala tá filozofia, v inom útvare iná atď.

Prečo začíname obyčajne dejiny filozofie starými Grékmi, prečo práve milétskou školou? (Mimochodom Dr. Osuský začal indickou filozofiou.) Prečo bol ráz scholastickej filozofie práve taký, aký bol a prečo nemohol byť iný? Prečo sa súčasne šíri v Anglicku empirizmus a vo Francúzsku a v Nemecku jeho pravý opak, racionalizmus? Prečo v Nemecku začiatkom XIX. stor. tak prekvitá idealizmus a metafyzika? Prečo filozofia pragmatizmu našla vhodnú pôdu práve v Amerike a čiastočne v Anglicku? Atď. Toto sú zjavy, ktorých vysvetlenie nijako nevysvitá z vlastnej filozofickej problematiky a preto ho treba hľadať inde. No je veľmi dôležité pre pochopenie filozofie jednotlivých autorov aj celých epoch.

Dr. Osuský toto vysvetlenie síce miestami podáva, no v minimálnom a nedostatočnom množstve. Sleduje z veľkej časti len postup myšlienok samotných, logické vyrastanie jedných z druhých, teda len ich vnútornú dynamiku. No v dejinách filozofie sme často svedkami toho, že jedny myšlienky z druhých logicky neplynú a tu, ak si nepomôžeme vysvetlením odinakiaľ, ostaneme stáť ako pred hádankou. Opakujem ešte raz: prihliadanie k nefilozofickým podmienkam vzniku filozofickej myšlienky a jej charakteru nevysvetlí nám ju úplne, no pomôže nám pri jej osvetlení. A o to predovšetkým nám ide.

Čo sa týka podávania informácií o filozofii jednotlivých autorov, tiež nemožno s Dr. Osuským vždy súhlasiť. Miestami sa jasne zračí jeho tendencia skresliť také názory, ku ktorým má ako teolog zrejme záporný postoj. Spomeniem niekoľko citátov, ktorými charakterizuje, popri iných, sovietsky marxizmus. Hovorí: „Možno povedať, že masa je viditeľným bohom komunizmu, ku ktorej sa druží druhá modla, stroj, ktorej sa korí ruský boľševik, ako sa predtým koril ikonám.“ Alebo: „Boľševická morálka nepozná pojem slobody, lebo so šťastím a blahom človeka je sloboda neporovnateľná.“ Atď. Z tohto je jasné, že Dr. Osuský buď úmyselne skresľoval marxistické učenie v záujme tendencií, vyslovených vpredu, alebo bol o ňom zle informovaný.

Resumé zo štúdia filozofie vyznieva u Dr. Osuského pesimisticky. Konštatuje spolu so Sokratom: „Viem, že nič neviem, ale aspoň toľko viem pred inými, že nič neviem.“ „Toto, ako hovorí autor ďalej, učí človeka vzácnej ctivosti: pokore. Pokora ho zase vedie k prameňu všemúdrosti, k Bohu, čiže pravý filozof, tak ako filozofia vyšla z náboženstva, vracia sa späť k Bohu.“ Áno, pokora v smysle skromnosti, v smysle odstránenia mnohých fráz o človekovi, o jeho nadprirodzenom poslaní tu na zemi atď., v tomto smysle je pokora prijateľná. No na druhej strane trochu sebavedomia človekovi tiež nezaškodí. Sokratovo „Viem, že nič neviem“ je síce efektné, no na druhej strane prázdne a prehnane skeptické, aj keď ono u Sokrata hralo svoju významnú úlohu, lebo ho používal z metodických dôvodov. Myslím, že celkom smelo môžeme povedať: Viem, že nič neviem a že budem vedieť ešte viac. Prečo zbytočne bagatelizovať ľudské poznanie a odopierať mu hodnoty, ktoré si ťažko vydobylo a neustále vydobýja, a to len kvôli tomu, aby sme urobili

miesto viere v boha, ktorej oprávnenie je veľmi problematické. Nie je totiž pravda, že pravý filozof sa musí dostať k bohu, ako sa domnieva Dr. Osuský.

Názory Dr. A. Spesza o dosahu a platnosti našich poznatkov, vyslovené v jeho práci *Hranice poznania*, nie sú oveľa menej pesimistické ako názory Dr. S. Osuského. V skratke by sme ich mohli charakterizovať známym výrokom Emila Dubois Reymonda: „Ignoramus et ignorabimus — ergo credemus” (Nevieme a nebudeme vedieť — teda verme). Autor sa v spomínanej práci pribral k riešeniu pekného a dôležitého filozofického problému: zistiť, ako ďaleko siahla obmedzenosť ľudského poznania a podať uzávery, ktoré z toho vyplývajú. Preto prechádza jednotlivými vedeckými disciplínami, skúma množstvo a nosnosť ich poznatkov a všade zisťuje veľké medzery a nedostatky. Ani jedna z týchto disciplín nevie nám dať uspokojivé poznatky s konečnou platnosťou, naše poznanie je len relatívne. Čo z toho vyplýva? Zase len skepticizmus. Autor síce uznáva, že vo vede sú aj „pevné ostrovy”, no tých je málo. „Ostatné je skryté v tmavých hĺbinách oceána pravdy” — hovorí. Na otázky, ktoré sa nás najviac dotýkajú, na otázky o smysle a poslaní života, nedáva nám veda odpoveď, a preto ich musíme riešiť vierou. Podotýkam, že tu ide o vieru náboženskú, vieru v boha.

Pozrime sa bližšie na problém obmedzenosti nášho poznania. Táto obmedzenosť je nepopierateľná a nestretáme človeka, filozofa, či nefilozofa, ktorý by ju neuznával. No nie je tu samotná a nesmieme vidieť len ju. Naše poznanie má aj schopnosť neustále sa zdokonaľovať, odstraňovať túto obmedzenosť a spieť k dokonalosti, ako o tom pekne svedčí všestranný rozvoj všetkých našich životných složiek. Už tým, že si svoju obmedzenosť uvedomujem, ju prekračujem. Ba za to, že sa vôbec môžeme vyvíjať, ďakujeme len svojej nedokonalosti. Nie je to teda s naším poznaním také zlé, keďže sa nám otvárajú do budúcnosti pekné perspektívy. A táto skutočnosť vlieva do nás zase optimizmus, no nie blúznivé nadšenie. Vieme totiž dobre, že poznanie s konečnou platnosťou, absolútne, vyčerpávajúce nedosiahneme nikdy. Ergo: ostanú nám určité veci neznáme. No keď si ich predsa nejako chceme vysvetliť, prečo sa o toto vysvetlenie utiekať hneď k bohu, ktorý nám ho nielenže nemôže podať, ale ktorý k neznámym veciam pridáva ešte ďalšie, nakoľko sám je vecou zo všetkých najzáhadnejšou? Prečo sa utiekať k náboženskej viere? Viera je vskutku reakciou, nášho subjektu, vzniklou, aby som tak povedal, na zaplátanie dier v našom poznaní. No pojem viery je veľmi široký. Verím, že môj zrak ma neklame, keď mi hovorí, že predo mnou sedia desiatky ľudí, verím, že jestvuje Amerika, hoci som tam nikdy nebol a verím hoc aj to, že príde súdny deň, kedy budú mŕtvi z hrobov vstávať a pôjdu do neba. Tu netreba bližšie komentáre. Všetci vieme, že sú to tri rozličné druhy viery, ktoré sa navzájom líšia svojím odôvodnením. Jedna je pravdepodobná viac než druhá. Keď už teda musíme veriť, je našou povinnosťou veriť len takým tvrdeniam, ktoré sú najpravdepodobnejšie, ktoré nám skúsenosť môže dodatočne potvrdiť, alebo ktoré nie sú aspoň vyslovene protivedecké. A musíme konštatovať, že s tohto hľadiska náboženská viera už neobstojí. Každý z nás iste pomerne ľahko uverí, že jestvuje Amerika, hoci tam nikdy nebol, no nad vierou v posledný súd sa každý kritický človek pozastaví. Áno, zdôvodnená viera dopĺňa vedu, no nemôže ju doplniť nezdôvodnená viera kresťanského náboženstva, akú má na mysli Dr. Spesz. S vierou, odporujúcou vede, slepou, ktorá je akýmsi skokom do tmy, s takouto vierou sa musíme vo svojom živote už rozlúčiť.

Záverom teda len toľko: Nevšimajme si len nedokonalosť nášho poznania, lebo to je jednostrannosť a vedie to k mylným uzáverom. Dôležitejšie je vidieť, že túto nedokonalosť odstraňujeme, že sa zdokonaľujeme. Orientujme sa vedecky a potom aj naše filozofické uzávery budú inakšie a otvoria sa nám nové perspektívy na riešenie otázok, ktoré sa nás všetkých citlivo dotýkajú.

FRANTIŠEK PAPÁNEK

DIALEKTICKÁ METÓDA V POĽNOHOSPODÁRSTVE A V LESNÍCTVE

Dovoľte mi, aby som — ako neľbilozof — vyslovil svoju radosť nad tým, že sa pohol náš filozofický front. Víтам dnešnú konferenciu o súčasnom stave filozofie na Slovensku, víтам ju práve s hľadiska poľnohospodárskej a lesníckej teórie a poľnohospodárskej a lesníckej praxe.

Veľmi výrazne sa tu dnes dokázalo — tak v úvodnom referáte, ako aj v diskusných príspevkoch — že filozofia nie je len akademickou záležitosťou filozofov, ale má eminentný význam pre ostatné vedné odbory a ich prostredníctvom pre praktický hospodársky život. Rád by som ilustroval túto skutočnosť na konkrétnom príklade zo svojho odboru, na príklade z lesníckej teórie a praxe.

Je evidentné, že lesníci nie sú filozofi. Menej evidentné je, že každý lesník má predsa určitú filozofiu, určitý svetonáhľad a určitý spôsob myslenia a že táto jeho filozofická platforma podstatne vplýva na jeho odborné názory a na jeho odborné konanie.

Ako boli doteraz filozoficky vyzbrojení lesnícki teoretici a praktici? Prirodzene, preberali a vstrebávali do seba bežné filozofické predstavy buržoázneho prostredia, v ktorom vyrástli, žili a pôsobili. Boli jednoducho odchovcami buržoázneho filozofického idealizmu a boli zafarčení nedialektickým, metafyzickým spôsobom myslenia.

Táto defektná filozofia sa musela nepriaznivo odzrkadliť na tzv. odbornosti lesníckych teoretikov a praktikov a hamovala rozvoj lesného hospodárstva. Vezmime si takú základnú otázku, akou je zakladanie lesov a ich pestovanie. V minulosti sa lesní odborníci domnievali, že prírodné lesy listnaté a smiešané treba premeniť na lesy ihličnaté, že teda treba zalesňovať smrekom a borovicou aj tam, kde sa prirodzene vyskytuje buk a dub. Lesníci totiž vychádzali z idealistických a metafyzických filozofických predstáv: Chápali drevinu ako niečo izolované, nezávislé na mieste a na všetkých jeho činiteľoch, vytrhli smrek z jeho prírodného a prirodzeného prostredia a ľubovoľne ho vniesli do klimatických a pôdnych podmienok, ktoré smrekovi vôbec nevyhovovali. Zamenili les za plantáž na drevo a namiesto toho, aby v lese videli spoločenstvo rastlinných a živočíšnych makroorganizmov a mikroorganizmov, tvoriacich dialektický celok, videli v lese náhodilý shluk pôdy a drevín bez vzájomných vzťahov a súvislostí celej prírody.

Lesníci postupovali pri tejto veľkorysej, ale neblahej premene listnatých a smiešaných lesov na ihličnaté monokultúry pod vplyvom buržoáznej filozofie, ktorá chápe slobodu ako niečo, čo sa dotýka iba oblasti subjektívnych želaní a osobnej vôle človeka. Preto sa domnievali, že sa môžu povzniesť nad